

Також важливе значення для формування творчих компетентностей мають системність і послідовність роботи.

Висновки. Отже, розвивати творчу компетентність означає виховувати в дітей інтерес до знань, виявляти їхні нахили, стимулювати самостійність у навчанні.

Учень добре вчиться лише тоді, коли переживає успіх, хоча б невеликий. Тому головне у практиці мудрого вчителя — підтримувати навіть найменші прояви дитячої творчості, відзначати знахідки — нехай і незначні, цінувати думку дитини.

Зміст статті не вичерпує усіх аспектів розв'язання проблеми і вимагає свого осмислення й розвитку у подальших наукових і практичних пошуках, зокрема у розробці діагностичних завдань для визначення рівнів компетентностей учнів, музично-творчих завдань для активізації потреби у художньо-естетичному пізнанні, створенні цілісної системи формування ключових, міжпредметних естетичних та предметних компетентностей учнів в умовах навчальної та позанавчальної музично-естетичної діяльності, розробці критеріїв оцінювання їхніх навчальних досягнень на засадах компетентнісного підходу.

Література:

1. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті. – К., 2004. – 111 с.
2. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво АСК, 2004 – 192 с.
3. Ревенко І. В. Художньо-естетична компетентність учителя як показник його професійної культури [Текст] / І. В. Ревенко // Мистецтво і освіта. – 2007. – № 3. – С. 139-146.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 272 с.
5. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С. О. Сисоєва. – К. : Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
6. Явоненко М. В. Творча компетентність особистості як запорука її життєвого успіху [Електронний ресурс] / М. В. Явоненко. – Режим доступу : [Http://tdo.at.ua](http://tdo.at.ua)
7. Яланська С. Творча компетентність педагога як умова ефективності професійної діяльності [Текст] / Світлана Яланська // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. – Полтава : Вид-во ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2012. – Вип. 4. – С. 76-85.

УДК 373.3.091.212.2/3

М.Горбачова,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

M. Gorbachova,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПРОЯВУ ОБДАРОВАНOSTІ

DIAGNOSIS OF THE FORMATION OF CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR PUPILS AS A MANIFESTATION OF GIFTEDNESS

Анотація. Представлено сучасний підхід щодо визначення рівня творчих здібностей молодших школярів. Розглянуто питання виявлення обдарованості в дітей молодшого шкільного віку. На основі вивчення й аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми обдарованості дітей теоретично узагальнено і розкрито зміст методів діагностики обдарованості в молодших школярів.

Abstract. The modern approach to determining the level of creative abilities of junior pupils is presented. The issue of the discovery of giftedness in children of elementary school age is considered. On the basis of the study and analysis of psychological-pedagogical and methodical literature on the problem of gifted children, the theoretically generalized and the content of methods of diagnosing giftedness in junior pupils is revealed.

Ключові слова: креативність, задатки, творчість, здібності, творчі здібності, обдарованість.

Key words: creativity, talents, creativity, abilities, creative, abilities, giftedness.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Проблема дитячої обдарованості, розвитку творчих здібностей є однією

із актуальних на етапі модернізації національної системи освіти. Немає сумніву, що прогрес цивілізації залежить від обдарованих людей, які здатні нешаблонно мислити, швидко орієнтуватися в нових умовах; від їхньої готовності до творчого пошуку і підходу до виконання різних справ. Одним із найважливіших завдань початкової школи є пошук, відкриття, стимулювання, плекання, підтримка «шліфування» таланту дитини, плекання, підтримка.

Обдаровані діти відрізняються один від одного і ступенем розвитку здібностей, пізнавальними процесами, сферами інтересів, тому програми для них повинні бути індивідуальними та мають відображати міждисциплінарний, розвивальний характер навчання, головні ідеї пізнання, а не сукупність конкретних фактів; сприяти розвитку різних типів мислення, дослідницьких умінь. Прагнення до досконалості, схильність до самостійності та поглибленої роботи цих дітей визначають вимоги до психологічної атмосфери занять і методів навчання.

Творчий, інтелектуальний потенціал людей є рушієм прогресу суспільства, тому обдарованість необхідно своєчасно виявити і розвивати. Дослідники стверджують, що багато надзвичайно обдарованих людей не реалізували своїх можливостей через несприятливе виховання в дитинстві. У вихованні обдарованих дітей надзвичайно важлива роль належить батькам і педагогам, які повинні створити умови для їхнього гармонійного розвитку: атмосферу любові, довіри, уваги до потреб та інтересів, адже творчість дитини стимулюють психологічна безпека, безоцінне прийняття її особистості, атмосфера відкритості, дозволеності, надання їй права на свободу і самостійність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Зустрічаємо в сучасному науковому дискурсі окремі експериментальні пошуки, спрямовані на вивчення проблеми формування здібностей особистості (Ю.Бабаєва, П.Гальперін, Н.Лейтес, Л.Чорна та ін.); проявів обдарованості у дитячому віці (Л.Коробко, А.Савенков та ін.); особливостей роботи з обдарованими дітьми (І. Семенова, Н. Сербіновська, З. Хоменко та ін.); методів діагностики обдарованості учнів (А.Патратій, О. Кульчицька, В.Онацький, Н. Шумакова та ін.), розвитку обдарованості на різних вікових етапах (В.Давидов, Д.Ельконін, О.Кульчицька, І.Лернер, Р.Пономарьова та ін.).

Низка сучасних досліджень (Ю.Гільбух, О.Лосієвська, О.Матюшкін, В.Моляко, А.Савенков, Є.Уйтмор, О.Фокіна, С.Харченко, Е.Циганкова та ін.) присвячена вивченню специфіки внутрішнього світу обдарованих дітей. Учені встановили, що оскільки відсутня цілісна система навчання й виховання обдарованих учнів у загальноосвітніх школах, педагоги змушені самостійно шукати нові шляхи розвитку їхніх здібностей, таланту. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Методи наукової діагностики здібностей та обдарованості дітей досить різноманітні. Основне місце серед них відводять тестам, спрямованим на виявлення рівня розумового розвитку або, як їх називають «тестами інтелекту». Поширення таких тестів призвело до відсутності вітчизняних та незначної кількості адаптованих зарубіжних стандартизованих методик для оцінки пізнавального та особистісного розвитку дітей.

Але різноманітність проявів обдарованості не завжди дозволяє вчителю початкових класів розпізнати, виділити обдаровану дитину з ряду успішних учнів. Тому обдарованість більшості дітей може залишитися потенційною або ж спричиняти цілий ряд психологічних проблем самій дитині та оточуючим її дорослим. Крім цього, під час роботи з обдарованими учнями у вчителя початкової школи постійно виникають педагогічні й психологічні труднощі, зумовлені віковою та прихованою обдарованістю, безліччю суперечливих теоретичних підходів і методів, варіативністю сучасної освіти, відсутністю об'єктивних методик виявлення обдарованості у дитячому віці. Дискусійним також залишається питання щодо креативності в структурі обдарованої особистості.

Відповідно до цього, нагальною проблемою є використання ефективних діагностичних процедур для своєчасного комплексного виявлення творчих здібностей як ознаки обдарованості.

Формулювання цілей статті. На основі вивчення й аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми обдарованості узагальнити методи виявлення обдарованості та представити результати діагностики творчих здібностей як одного з проявів обдарованості в молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз праць дослідників (О.Дружинін, Л.Чорна, О.Демченко, О.Моляко, О.Музика та ін.) з проблеми обдарованості показує, що в її структурі як важливий компонент виділяють творчість. Так, обдарованість пояснюється як складне психологічне явище, унікальне особистісне динамічне утворення, в основі якого високий рівень розвитку здібностей у взаємозв'язку з іншими якостями особистості. Важливо зазначити, що вчені не лише роблять акцент у структурі обдарованості на взаємозв'язку здібностей і діяльності, а й відзначають обов'язкову паритетність високого рівня здібностей та суттєвої результативності й успішності в діяльності [1].

У науковому полі зустрічаємо терміни «креативність», «творчість», «творчі здібності» тощо. До трактування поняття «креативність» спостерігаються різні підходи, зокрема по-різному визначають її місце в структурі особистості, рівень усвідомлення проявів креативності, а також джерела та умови розвитку. Незважаючи на різноманітність підходів, ми можемо визначити низку спільних поглядів учених щодо аналізованого феномена. Так дослідники розглядають креативність як: загальну здатність до творчості (Л. Єрмолаєва-Томіна, С. Сисоєва, О. Ярошинська, Л. Байтімерова, В. Дружинін); властивість особистості (Дж. Гілфорд, Е. Неґсі, Е. Торренс, Є. Гергель); здатність особистості виходити за межі заданої ситуації, створювати оригінальні цінності (Ф. Баррон, Д. Богоявленська, С. Медник, В. Сластьонін, Л. Байтімерова); процес прояву власної індивідуальності (О. Яковлева, О. Войтенко).

Щораз частіше використовується в науковій літературі поняття «креативність» як синонім до слова «творчість». Проте слід зауважити, що творчість і креативність – це різні поняття. Спостерігається тенденція до розрізнення понять «креативність» і «творчість», де останнє розглядається в більш широкому контексті. У психологічній енциклопедії креативність визначається як рівень творчої обдарованості, прояву здібностей до творчості, що виявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності та є відносно стійкою характеристикою особистості [2].

Схоже визначення ми знаходимо у педагогічному словнику. Креативність тлумачиться як творчі можливості (здібності) людини, що можуть виявлятися у мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість загалом чи її окремі сторони, продукти діяльності, процес їх створення. Креативність розглядається як найважливіший і відносно незалежний фактор обдарованості, що рідко відображається в тестах інтелекту й академічних досягненнях. Креативність визначається не стільки критичним ставленням до нового з точки зору існуючого досвіду, скільки сприйнятливістю до нових ідей [9].

Творча особистість розглядається вченими (О. Фокіна, А. Патратій, І. Лернер) як індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Для творчої особистості творча діяльність є життєвою потребою, а творчий стиль поведінки – найбільш характерний. Головним показником творчої особистості, її найголовнішою ознакою вважають наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності та є умовою її успішного виконання.

Повсякденне життя доводить, що у складних сучасних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творчо обдарована, гнучка, здатна до генерування і використання нових ідей і задумів, нових підходів. Отже, характерними ознаками творчої особистості є емоційна зрілість, висока адаптивність, урівноваженість, оптимізм. Однак існують і протилежні дослідження [2]. Інша точка зору вчених полягає у тому, що творчі люди схильні до психічного виснаження, їм властиві граничні емоційні стани, низька адаптивність, висока тривожність (В. Дружинін).

Нині узагальненим є твердження про те, що «творчість» є продуктом людської діяльності, що породжує якісно нові матеріальні і духовні цінності суспільного або індивідуального значення (В. Андреев, Г. Балл, Дж. Гілфорд, О. Леонтьєв, І. Лернер, В. Моляко, В. Рибалко та ін.). Поширеною серед науковців [3] є думка про те, що творчість є процесом формування нових комбінацій зі старих елементів. Однак, дотримуючись аксіологічного підходу до розуміння творчості, вважаємо, що поза ціннісним аспектом творчість утрачає сенс. Її значущість – у позитивній продуктивності, що є головним стрижнем усіх творчих пошуків письменників, митців, учених.

Дослідники дитячої художньої творчості і обдарованості [7] стверджують, що дискусійними залишаються питання про співвідношення логічних та інтуїтивних процесів у творчій діяльності, про домінуючу роль задатків та соціального середовища у становленні і розвитку творчої обдарованості (Н. Лейтес, О. Мелік-Пашаєв, В. Салеев та ін.).

Своєрідність понять «обдарованість» і «здібності», на думку Б. Теплова, полягає у тому, що властивості людини розглядаються у них з позицій тих вимог, які висуває перед людиною певна практична діяльність. Це означає, що не можна виділяти обдарованість взагалі, а доцільно визначити обдарованість до певної діяльності [6].

Б. Теплов, підкреслюючи, що при визначенні основних понять вчення про обдарованість найзручніше виходити із поняття «здібність», виділив ознаки здібностей, які і були покладені в основу визначення, яке найчастіше використовується спеціалістами: здібності – це індивідуально психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої; лише ті особливості, які стосуються успішності виконання діяльності чи декількох діяльностей; здібності не зводяться до знань, вмінь і навичок, які вже вироблені у людини, хоча і обумовлюють легкість і швидкість їх набуття. Вчений розкрив сутність поняття «обдарованість», яка розумілась як те якісно своєрідне

поєднання здібностей, від яких залежить можливість досягнення певного успіху у виконанні тієї чи іншої діяльності.

Щодо характеристики дефініції «творчі здібності» послугуємося визначенням, запропонованим С.Рубінштейном [5]: складне синтетичне утворення, яке включає в себе цілий ряд даних, без яких людина не була б здатною до певної конкретної діяльності, і властивостей, які лише у процесі організованої діяльності певним чином виробляються.

У сучасній психології зустрічаємо тести для виявлення творчого потенціалу/творчих здібностей особистості: тест креативності (Дж.Гілфорд), тест творчого мислення (П.Торренс), малюнковий тест (Г.Вартегг), тест незвичного використання (І.Аверіна), тест прогресивних матриць (Дж.Равен) та ін.

У ході започаткованого дослідження було проведено діагностування молодших школярів Загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №22, другого класу, у кількості 36 школярів з метою виявлення рівня розвитку творчих здібностей. Метою стало визначення кола дітей з високим творчим потенціалом, яких ми вважаємо потенційно обдарованими.

У ході наукового дослідження нами був використаний тест П.Торренса, який призначений для діагностики креативності починаючи з дошкільного віку (5-6 років). Головне завдання, яке ставив перед собою вчений - отримати модель творчих процесів, що відображає їх природну складність. В основі цього методу лежить здатність до дивергентного мислення, до перетворень і створення асоціацій, здатність породжувати нові ідеї та розробляти їх. Дванадцять тестів творчої продуктивності Торренса згруповані в вербальну, образотворчу і звукову батареї. Перша позначається як вербальне творче мислення, друга – образне творче мислення, третя - словесно-звукове творче мислення[8].

За результатами проведеного нами діагностування за «Методикою творчої уяви» (П.Торренса) серед загальної кількості дітей з різними видами обдарованості 35% мають високий рівень розвитку творчої уяви, 49,5% - середній рівень, 15,5% - низький. В учнів з високим рівнем розвитку творчої уяви переважають такі показники: гнучкість уяви, вміння адаптуватись до відповідних умов, швидка зміна виду діяльності, емоційна стабільність, прояв активності. В їхній поведінці це проявляється через розвинені комунікативні навички, очікування успіху від здійсненої діяльності, врівноваженість, впевненість в своїх силах і можливостях

Багато дітей виявляють високий ступінь обдарованості не в одній конкретній сфері, а у кількох. Завдання педагогів і психолога - не тільки виявити таку поліобдарованість, а й удосконалювати, розвивати її. Інтелектуально творчий потенціал особистості (чи, інакше кажучи, обдарованість) не може бути зведений до якоїсь однієї характеристики, як-от «високий коефіцієнт інтелекту», «високий рівень креативності» тощо.

З огляду на це, кожен педагог зобов'язаний усвідомити, який внесок в особистісне становлення учня він зможе зробити. Творчий педагог є сценаристом, режисером і актором виконавцем у креативній практиці освітнього процесу. Задача педагога полягає в створенні мікроклімату й умов для природного «вироснування» і дозрівання унікальної зростаючої особистості дитини, її самоактуалізації. Він бачить внутрішні резерви і нові можливості дитини, які мають «розквітнути» в навчально-творчому середовищі початкової школи.

Висновки. Таким чином, для того, щоб допомогти становленню такої особистості в умовах закладу загальної освіти, необхідно створити належні педагогічні передумови для розкриття індивідуальних особливостей кожного учня, задоволення пізнавальних потреб та інтересів, використовувати особистісно зорієнтований підхід до організації педагогічного процесу задля ефективного навчання, розвитку та виховання кожного учня. Слід зазначити, що позитивні зміни в системі освіти на сьогоднішній день очевидні: посилення творчої складової її змісту, проголошення особистісно орієнтованого підходу до дітей, інтеграція різних видів творчої діяльності, розробка компетентісного підходу в освіті, моделювання інформаційно-освітнього середовища школи та локального середовища уроку на засадах креативності. Саме тому справжньою місією сучасної школи є щире прагнення сприяти щасливому протіканню дитинства, турбота про духовний внутрішній світ дитини, професійна діагностика, підтримка, супровід обдарованої дитини, розвиток здібностей та обдарувань з метою оволодіння найвищим мистецтвом життєтворчості, талантом змінювати на краще своє життя та життя своєї країни.

Література

1. Демченко О.П. Теоретизація соціальної обдарованості через наукову рецепцію психологічних концепцій / О.П.Демченко // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. –Т. VI : Психологія обдарованості. – Випуск 14. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2018. – С. 36-48.
2. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – №6. - С.47-51.

3. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н.Дружинин // - СПб: Издательство «Питер», 2000. – 368 с.
4. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. М узики. – Житомир : Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
5. Моляко В.О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості / В.О. Моляко// Обдарована дитина. – 1998. - № 1. – С.3-5.
6. Рубинштейн С.Л. Принципы и пути развития психологии / С.Л. Рубинштейн // – М.: Издательство Академии наук, 1959. – 356 с.
7. Теплов Б.М. Проблемы индивидуальных различий / Б.М. Теплов // – М.: Наука, 1961. – 276 с.
8. Тест творчого мислення П.Торренса[Електронний ресурс] / Режим доступу : <https://dytpsyholog.com>. – Назва з екрану.
9. Чорна Л.Г. Психологія забезпечення розвитку творчих здібностей учнів / Л.Г. Чорна // Психологічна газета. - 2001. - №2. – С.42-46.

УДК378.978 + 378.14

Д. Руснак,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

D.Rusnak
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

АКСІОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

AXIOLOGICAL COMPONENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHER-MUSICIAN

Анотація. У статті розглядаються проблеми розвитку ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів у процесі їх професійної підготовки в закладах вищої освіти. На підставі аналізу наукових джерел визначається сутність понять «аксіологія», «цінності», «ціннісні орієнтації», їх значення у професійній діяльності педагогів-музикантів. Окреслено шляхи формування професійно-особистісних цінностей майбутніх педагогів-музикантів у процесі їх професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Abstract. The article deals with the problems of development of value orientations of future teachers-musicians in the process of their professional training in institutions of higher education. Based on the analysis of scientific sources, the essence of the concepts "axiology", "values", "value orientations", their significance in the professional activity of music teachers is determined. The ways of formation of professional-personal values of future teachers-musicians in the process of their professional training in higher education institutions are outlined.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, аксіологія, педагог-музикант.

Key words: values, values orientations, axiology, teacher-musician.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. За останні десятиріччя як в нашій країні так і за кордоном проблема цінностей і ціннісних орієнтацій набула особливої актуальності. Ці поняття є об'єктом дослідження багатьох наук зокрема, філософії, психології, соціології, що говорить про їхню складність та багатоплановість. Вивчення особистісної зрілості особистості тісно пов'язане із системою цінностей, що містять головну мету, яка цілеспрямовано формує її життєвий шлях і має суттєвий вплив на самовизначення, а в подальшому – на результати професійної діяльності. Ця проблема завжди приваблювала дослідників і вивчалась у різних напрямках.

Актуальність проблеми цінностей на сучасному етапі обумовлена рядом факторів. Зокрема, у суспільстві відбувається зміна норм, ломка старих стереотипів. Ціннісна сфера, звільнившись від попередніх стереотипів, стає все більш самостійною і незалежною. Головні проблеми, які спричинені знаходженням життєвої важливих цілей, сенсу життя і можливостей їх досягнення, стоять перед кожним. Оскільки ціннісні орієнтації знаходяться в основі вибору життєвих цінностей людини, то їх знання допомагає з'ясувати причини її вчинків і дій.

Система професійно-ціннісних орієнтацій, що визначає засоби й напрями діяльності майбутнього педагога, є ланкою, котра пов'язує особистість з професійним середовищем завдяки